

4. Фізика і астрономія. 7-11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації щодо організації навчально-виховного процесу в 2018/2019 н.р. / Укладач С.С. Фіцало. – Х.: Видавництво «Ранок», 2018. – 320 с.

УДК 371.048.4

Кавецький В. Є.

кандидат педагогічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри педагогіки
і психології та інклюзивної освіти
ТОКІППО
vikkav@ukr.net

УРАХУВАННЯ НАПРЯМІВ САМОПІДГОТОВКИ ОПТАНТІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ В ПРОФОРІЄНТАЦІЙНІЙ РОБОТІ ПЕДАГОГІВ

Відповідно до Закону України «Про освіту», головною метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству [1]. Тож одним із найважливіших завдань, які стоять перед сучасними закладами загальної середньої освіти, є підготовка учня до свідомого вибору напрямку професійної діяльності, у якій він зможе повноцінно реалізувати свій потенціал.

Проблемою формування готовності до професійного самовизначення займалися і займаються чимало дослідників [3]. Психолого-педагогічним основам підготовки молоді до свідомого вибору професії присвятили праці Л. Йовайша, Є. Клімов, М. Захаров, Г. Костюк, В. Моляко, Є. Павлютенков, М. Пряжніков, М. Тименко, Б. Федоришин, М. Янцур та ін. Є. Борисова проаналізувала проблеми психологічного супроводу на початковій стадії оптації, В. Осадчий визначив педагогічні засади профконсультування засобами Інтернету, О. Вітківська визначила психологічні умови профсамовизначення випускників шкіл у процесі профконсультації. Г. Лещук охарактеризувала основні форми та методи профорієнтаційної діяльності соціального педагога. Г. Валеєв і А. Войтко розглянули особливості підготовки студентів педагогічних ЗВО до профорієнтаційної роботи. Водночас недостатньо дослідженою є проблема формування у вчителів налаштування проводити профорієнтаційну діяльність на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – установка на активність самого оптанта, урахування його позиції щодо професійного самоздійснення.

Тож метою статті є зіставлення міркувань педагогічних працівників щодо особливостей процесу професійного самовизначення оптантів із самоаналізом напрямів самопідготовки учнів різних вікових категорій до вибору професії.

З метою аналізу позицій учителів щодо проблеми підготовки оптантів до вибору фаху було проведено відповідне анкетне опитування педагогічних працівників, а також дослідження особливостей розв'язання учнями

7, 9, 11 класів Тернопільської області завдань, пов'язаних із вибором ними напряму професійної самореалізації в 1999, 2002, 2005, 2008, 2011, 2014, 2017 роках, що дало змогу проаналізувати цей аспект у часовому розрізі. Насамперед зазначимо, що найпопулярнішими професіями серед учнів усіх досліджуваних часових періодів є спеціальності медичної, юридичної та економічної сфер та професій ІТ-галузі. Водночас серед хлопців 7 класу у 2017 році, на відміну від опитаних інших вікових категорій, зафіксовано тенденцію на опанування відносно нового напряму професійного самоздійснення – відеоблогера (7,4%) а серед дівчат досить популярною є фах візажиста (7,9%). Також серед дівчат 7, 9 та 11 класів чимало тих, хто в майбутньому прагне опанувати педагогічні спеціальності. Школярі в переважній більшості при виборі майбутнього фаху надають перевагу професіям, що потребують вищої освіти, нехтуючи робітничими спеціальностями. Водночас юнаки, які в майбутньому прагнуть опанувати професії реалістичного типу, серед обраних найчастіше називають фах водія, автомеханіка, спеціальності будівельної сфери, а дівчата – перукаря, кухаря тощо. Зауважимо, що якщо фактично кожен учень 7 класу назвав професію, яку бажає опанувати в майбутньому, то серед опитаних учнів 9 та 11 класу кожен 5-10 не зміг це зробити. Зіставлення переліку обраних опитаними професій з уявленнями педагогічних працівників про спеціальності, яким надають перевагу школярі, показало, що вчителі добре поінформовані стосовно цього питання: перелік найпопулярніших професій серед опитаних старшокласників збігається з тими, які вказують освітяни.

Аналіз обізнаності учнів 7 класу щодо обраної професії показав, що більшість із них вважають себе найкраще поінформованими щодо змісту майбутньої професії (від 48,7% у 1999 р. – до 63,4% у 2014 р.) і умов праці (від 48,5% у 2017 р. – до 55,2% у 2005 р.). На свою обізнаність щодо оплати праці вказало від 26,6% респондентів у 2011 р. – до 56,4% у 2005 р.) а щодо способів праці: від 38,7% у 1999 р. – до 52,4% у 2014 р. Найменше учні 7 класу орієнтуються щодо перспектив росту (від 25,4% у 2011 р. – до 33,2% у 2017 р.) і щодо необхідних професійних якостей: від 16,2% у 2005 р. – до 26,3% у 2014 р.

Схожі тенденції зафіксовано [2] і серед відповідей старшокласників: значна частина дев'ятикласників зазначила, що орієнтується в змісті майбутнього фаху: від 38,7% у 1999 р. – до 65,1% у 2017 р., поінформовані щодо умов праці (від 31,2% в 2014 р. – до 49,2% у 2005 р.) і способів праці (від 31,3% у 1999 р. – до 44% у 2011 р.). Значно менше учнів повідомили про свою обізнаність щодо перспектив професійного зростання і професійно важливих якостей. Випускники шкіл також виявилися найбільш поінформовані щодо змісту майбутньої професії (від 41,2% у 2008 р. – до 67,3% у 2014 р.) та умов праці (від 32% у 2008 р. – до 57,6% у 2005 р.). Водночас про свою обізнаність щодо перспектив професійного зростання зазначило від 26% респондентів у 2011 р. – до 46% у 2005 р., а щодо оплати праці: від 23,4% у 2011 р. – до 42,6% у 1999 р. Найменше школярам відомо про професійні якості, необхідні для успішної діяльності за фахом.

Опитані нами педагогічні працівники вважають, що основним джерелом, з якого учні дізнаються про майбутній фах, є батьки (55,4%) та Інтернет-ресурси (39%), що загалом відповідає дійсності. Так, аналіз напрямів самопідготовки оптантів до майбутньої професійної діяльності показує, що найчастіше учні 7 класу намагаються здобути більше знань щодо обраного фаху: опрацьовують різноманітні інформаційні джерела (від 37,6% у 2017 р. – до 47,4% у 2011 р.), намагаються практично вивчити специфіку майбутньої професії: від 26,8% у 2011 р. до 42,1% у 2017 р. Також серед семикласників чимала частка тих, хто прагне розвинути в себе професійно значущі якості: від 26,7% у 1999 р. – до 42,9% у 2011 р. Дев'ятикласники теж намагаються більше дізнатися про майбутніх фах: від 34,2% у 2005 році до 46,5% у 2011 р. Зафіксовано намагання певної частки учнів 9 класу здійснити професійні проби: від 21% у 2011 р. – до 37,8% у 2005 р. Цікаво, що якщо про свою інформованість про необхідні для майбутнього фаху якості вказав лише кожен 8-10 оптант, то вже кожен 4-5 дев'ятикласник (від 18,7% у 1999 р. – до 24,2% у 2017 р.) намагається сформувати в себе ПВЯ. Окремі учні зазначають, що заняття у відповідному гуртку дозволяє їм здійснювати підготовку до обраної професії.

Основний напрям підготовки випускників шкіл до майбутньої професійної діяльності – це пошук інформації про майбутній фах (від 28% у 1999 р. – до 44,2% у 2005 р.: розпитування про нього батьків і знайомих, пошук інформації в Інтернеті, читання відповідної літератури тощо). Утім, як свідчать їхні відповіді на поставлені запитання, така форма пізнання світу професії не є ефективною. Доброю ознакою є прагнення школярів набувати практичних умінь і навичок з обраного фаху: таких зафіксовано від 26,8% у 2011 р. – до 40,3% у 2014 р. Кожен дев'ятий-десятий оптант зовсім не готується до майбутньої професійної діяльності: від 10,7% у 2011 р. – до 13,2% у 2005 р. [2].

З точки зору педагогічних працівників, до напрямів підвищення ефективності профорієнтаційної діяльності в ЗЗСО належать: організація зустрічей із представниками професій; оптимізація навчального процесу: введення предметів профорієнтаційного спрямування, введення в штатний розпис посади профконсультанта, спеціально уповноваженої особи, яка б спрямовувала свою діяльність власне на підготовку молоді до професійного самовизначення; належне профінформаційне забезпечення оптантів, їхніх батьків і шкільних профорієнтаторів, відповідна підготовка педагогічних працівників до здійснення профорієнтаційної діяльності; урахування потреб ринку праці і взаємодія з представниками центрів зайнятості, налагодження співпраці з усіма інституціями соціалізації молоді і, насамперед, з батьками оптантів, збільшення мережі гуртків; наявність якісного інструментарію для профдіагностичної діяльності. Водночас частина педагогічних працівників вважають, що важливо впроваджувати такі форми і методи профорієнтаційної роботи, які стимулювали б активність самого оптанта: створення умов для можливості вибирати навчальні предмети самими учнями і забезпечення ефективної профілізації школи; створення можливостей для здійснення оптантами професійних проб тощо. Акцентуємо увагу на останньому

положенні, оскільки оптанти часто наголошують на прагненні спробувати свої сили у практичній діяльності з того чи іншого професійного напрямку. Також чимало педагогів вказують на ефективність тренінгових занять, спрямованих на формування активної позиції учнів щодо власного професійного самовизначення.

Підсумовуючи зазначимо, що важливо зорієнтувати педагогічних працівників на здійснення профорієнтаційної діяльності на засадах педагогіки партнерства, зокрема, спрямування своїх зусиль на створення умов для забезпечення оптантів профорієнтаційними матеріалами, стимулювання в них бажання займатися самопідготовкою до майбутнього фаху, формування в учнів компетенцій, необхідних для ефективного профсамоздійснення (здатність самостійно створювати профплан і приймати рішення, ефективно емоційне включення в проблему вибору фаху тощо). Перспектива подальших наукових розвідок вбачається в створенні ефективної цілісної профорієнтаційної моделі, яка передбачатиме об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін на створення оптимальних умов для формування активної позиції оптантів щодо професійного самовизначення.

Література

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Кавецький В. Є. Урахування особливостей розвитку соціально-професійних орієнтирів учнів при забезпеченні готовності оптантів до професійного самовизначення // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. – Старобільськ: Видавництво Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2017. – №8 (313). – Ч. 2. – С. 70–77.
3. Професійна орієнтація : підручник [для студентів] / Єгорова Є. В., Ігнатович О. М., Кобченко В. В., Литвинова Н. І., Марченко І. Б., Мерзлякова О.Л., Синявський В. В., Татаурова-Осика Г. П., Шевенко А. М. ; [за ред. О. М. Ігнатович]. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 240 с.